

Mối Tương Quan Giữa Giáo Lý Và Phụng Vụ

The Relationship between Catechesis and Liturgy

Nt. Lucia Nguyễn Thị Thanh Lan^{1*}

¹ Dòng Mến Thánh Giá Quy Nhơn

¹ Học Viện Liên Dòng Phaolô Nguyễn Văn Bình, Vietnam

* Email của tác giả liên hệ: baochiase@gmail.com

 <https://doi.org/10.54855/csl.25514>

© Copyright (c) 2025 Nguyễn Thị Thanh Lan

Received: 03/03/2025

Revision: 10/04/2025

Accepted: 13/04/2025

Online: 13/04/2025

ABSTRACT

The relationship between catechesis and liturgy is essential for the spiritual life of Christians. Catechesis not only imparts theoretical knowledge about faith but also serves as a place to reflect upon and deepen the lived experience of faith expressed in liturgy. Conversely, liturgy acts as a vibrant environment to nourish and strengthen the faith communicated through catechesis. This paper emphasizes the need for a close connection between catechesis and liturgy to enable believers to understand, love, and profoundly live their Christian faith. Through active and conscious participation in liturgy, the faithful encounter Christ personally, enriching their spiritual lives and motivating them to actively witness and evangelize in their daily lives.

Keywords: Catechesis, Liturgy, Christian faith

Tóm lược

Mối tương quan giữa Giáo lý và Phụng vụ đóng vai trò quan trọng trong đời sống đức tin của người Kitô hữu. Giáo lý không chỉ cung cấp kiến thức lý thuyết về đức tin mà còn là nơi đọc lại và đào sâu kinh nghiệm sống đức tin được thực hành trong Phụng vụ. Ngược lại, Phụng vụ là môi trường sống động để nuôi dưỡng và củng cố đức tin đã được truyền đạt qua giáo lý. Bài viết nhấn mạnh rằng giáo lý và Phụng vụ phải liên kết chặt chẽ với nhau để người tín hữu có thể hiểu biết, yêu mến và sống sâu sắc đức tin Kitô giáo. Thông qua việc tham dự Phụng vụ cách tích cực và có ý thức, người tín hữu gặp gỡ cá vị với Đức Kitô, từ đó làm phong phú thêm đời sống tâm linh và thúc đẩy họ tích cực làm chứng và loan báo Tin Mừng trong cuộc sống hàng ngày.

Từ khoá: Giáo lý, Phụng vụ, Đức tin Công giáo

Dẫn nhập

Giáo lý và Phụng vụ là hai phạm trù khác nhau với những đặc tính chuyên biệt. “Giáo lý là trình bày Lời Thiên Chúa một cách đơn giản, cụ thể, sống động, để giúp tín hữu hiểu và sống đức tin.”² Phụng vụ là nơi Lời Chúa được công bố, được lắng nghe, được nội tâm hoá và được giải thích³.

Tuy nhiên, hai phạm trù này luôn liên kết với nhau và bổ sung cho nhau. Điểm chung của giáo lý và Phụng vụ đều quy về một đức tin sống động, làm cho đối tượng tham gia được hiểu biết, yêu mến Thiên Chúa và gặp gỡ cá vị với Ngài, nhờ vào nguồn mạch Lời Chúa. Ngoài ra, mối tương quan này còn được biểu lộ khi mà giáo lý là nơi đọc lại kinh nghiệm sống đức tin trong Phụng vụ; Phụng vụ là nơi nuôi dưỡng và củng cố đức tin được truyền đạt trong giáo lý. Thánh bộ Giáo lý trong *Hướng dẫn đại cương về việc dạy giáo lý* nhận định rằng: “Do tính cách sinh động nội tại, đức tin buộc phải được biết, được cử hành, được sống và được diễn tả bằng sự cầu nguyện. Việc dạy giáo lý phải cổ động tất cả những chiều kích đó” (số 84). Nói cách khác, giáo lý phải nối kết với cử hành Phụng vụ và các bí tích để giúp người tham dự có kinh nghiệm sống động về đức tin - kinh nghiệm gặp gỡ Chúa Giêsu Kitô và để Ngài lớn lên trong cuộc sống. Để hiểu rõ hơn mối tương quan này, chúng ta cùng nhau tìm hiểu những điểm sau đây.

Giáo lý là nơi đọc lại kinh nghiệm sống đức tin trong Phụng vụ

Việc dạy giáo lý không chỉ để chuẩn bị cho học viên lãnh nhận các bí tích, hay để giải thích các nghi thức, các biểu tượng hoặc những cử chỉ trong Phụng vụ. Điều này cần thiết, nhưng vai trò của giáo lý còn quan trọng hơn nhiều. Quả thực, giáo lý là nơi đọc lại kinh nghiệm sống đức tin trong Phụng vụ. Vì thế, trong giờ gặp gỡ giáo lý:

Học viên được tham gia Phụng vụ qua cử chỉ làm dấu thánh giá để tuyên xưng Thiên Chúa Ba Ngôi; qua việc sám hối để lãnh nhận các Bí tích; và qua cầu nguyện, ca hát, băng reo, trò chơi, đồ vui... để thờ phượng, tôn vinh, ngợi khen và cảm tạ Thiên Chúa.

Học viên được thấy ý nghĩa của các nghi thức được cử hành trong Phụng vụ qua việc lắng nghe, học hỏi, giải thích, cắt nghĩa Lời Chúa. Ví dụ, việc đổ nước trong Bí tích Rửa tội có thể tìm thấy trong trình thuật sáng tạo: Thần khí Thiên Chúa bay lượn trên mặt nước, khai sinh mầm sống (x. St 1,1-2); lụt hồng thủy làm chết đi một thế giới cũ đầy tội lỗi (x. St 7,21-23) và sinh ra một thế giới mới tràn ngập ân sủng (x. St 8,15-17); vượt qua biển đỏ - nước biển đỏ giết chết người Ai Cập, nhưng là nước tái sinh người Do Thái. “Cũng như người Do Thái vượt qua Biển Đỏ để đến bến bờ của tự do, người Kitô hữu, nhờ dòng nước tái sinh của bí tích này, trở nên con cái Thiên Chúa. Họ bước qua tắm tội để đến với ánh sáng. Dòng nước tái sinh đã gột rửa họ khỏi tội nguyên tổ và những tội lỗi đã phạm.”⁴ Ngoài việc được thấu hiểu Lời Chúa, Lời Chúa còn đánh động tâm hồn, chất vấn con người và cuộc sống, để nhận biết mình hầu sửa đổi và tích cực làm chứng cho đức tin đã lãnh nhận.

Học viên được mời gọi nối dài việc cử hành Phụng vụ trong đời sống thường ngày, bằng việc tích cực sống đức tin được tuyên xưng, dám để cho những gì mình cảm nhận và xác tín được thể hiện trong cuộc sống dưới cái nhìn và cách thức của Đức Kitô.

Như vậy, học viên giáo lý không thể hiểu rõ những gì được cử hành trong Phụng vụ, cảm nghiệm sâu xa về Chúa và sống kinh nghiệm mầu nhiệm Kitô giáo cách cụ thể trong đời sống thường ngày, nếu như việc dạy giáo lý không là nhịp cầu nối kết để giúp họ đọc lại kinh nghiệm sống đức tin trong cử hành Phụng vụ và các bí tích. Đọc lại kinh nghiệm sống đức tin là phương thế đi vào mối tương quan hiệp thông cá vị với Đức Kitô, và yêu mến Đức Kitô hơn. Do đó, giáo lý không thể tách rời Phụng vụ, nhưng phải dẫn đến cử hành Phụng vụ, vì Phụng vụ là nơi nuôi dưỡng và củng cố đức tin được truyền đạt trong giáo lý.

Phụng vụ là nơi nuôi dưỡng và củng cố đức tin được truyền đạt trong giáo lý

Bốn nội dung nền tảng của Giáo lý Công giáo trình bày về mầu nhiệm Kitô giáo khởi đi từ đối tượng của đức tin: một đức tin phải được tuyên xưng, phải được cử hành trong Phụng vụ và các bí tích, phải được thể hiện qua cuộc sống trong Đức Kitô, và phải được chuyển thành lời cầu nguyện. Do đó, một đức tin lãnh nhận không thể được củng cố nếu nó không diễn tả qua việc

cử hành Phụng vụ và các bí tích. Một người được rửa tội, lãnh nhận các bí tích khai tâm Kitô giáo, sau đó không tham dự thánh lễ, không sống đạo... thử hỏi theo năm tháng đức tin của người đó có được củng cố, nuôi dưỡng và trưởng thành không? Và rồi, người đó có trung thành với đức tin đã lãnh nhận không?

Ngoài ra, Phụng vụ là nguồn mạch của giáo lý. Phụng vụ hiện tại hoá các mầu nhiệm Kitô giáo được truyền đạt trong giáo lý. Qua việc tham dự Phụng vụ, học viên giáo lý được lắng nghe Lời Chúa, được lời của Chúa Kitô cảm hoá và biến đổi, được gập gỡ cá vị và đón nhận các chân lý mạc khải của Thiên Chúa, được đi sâu vào mối tương quan hiệp thông thân mật với Ngài. *Hiến chế về Phụng vụ* nêu rõ: “Trong việc cử hành Phụng vụ, Thánh Kinh giữ vai trò tối quan trọng. Thực vậy, người ta trích từ Thánh Kinh những bài để đọc, những bài để dẫn giải trong bài giảng, cũng như những ca vịnh để hát. Chính nguồn cảm hứng và sức phấn khởi của Thánh Kinh cũng làm xuất phát những lời kinh, lời nguyện và những bài phụng ca, đồng thời còn làm cho những động tác và các biểu hiệu trở thành ý nghĩa.” (số 24).

Quả thật, chính nhờ tham dự Phụng vụ mà đức tin của học viên giáo lý được nuôi dưỡng. Một khi đức tin được lớn mạnh, chắc chắn họ tự nguyện tuyên xưng và can đảm sống lời Chúa dạy. Như vậy, đức tin được truyền đạt trong giáo lý được củng cố và được tuyên xưng cụ thể trong đời sống. Vì thế, học viên giáo lý cần tham dự Phụng vụ cách tích cực, “một cách ý thức, thành kính và linh động: [Các kitô hữu] được đào tạo bởi lời Chúa; được bổ sức nơi bàn tiệc Mình Chúa; họ tạ ơn Chúa; và trong khi dâng lễ vật tinh tuyền, không chỉ nhờ tay linh mục mà còn liên kết với ngài, họ tập dâng chính mình; và ngày qua ngày, nhờ Chúa Kitô Trung Gian, họ được tiêu hao trong tình kết liên với Thiên Chúa và với nhau, để cuối cùng Thiên Chúa trở nên mọi sự trong mọi người.”⁵ Chính Đức Giêsu hiện diện trong các nghi thức phụng vụ và chính Ngài hướng dẫn đời sống mỗi người: “Người hiện diện thiết thực trong các Bí Tích nhờ quyền năng của Người [...] Người hiện diện thiết thực trong lời của Người vì chính Người nói khi người ta đọc Thánh Kinh trong Giáo hội. Sau hết Người hiện diện khi Giáo hội khấn cầu và hát Thánh Vịnh.”⁶ Nếu học viên giáo lý tham dự Phụng vụ cách tích cực như đã nêu trên, thì đức tin của họ thật sự sống động và có sức lan toả. Họ có kinh nghiệm sâu sắc về Chúa, sống đức tin cách chủ động hơn trong việc loan báo Tin Mừng, làm cho Tin Mừng vang vọng trong lòng mọi người. Thánh sử Luca cho chúng ta thấy rất rõ điều này, khi đọc tường thuật “Đức Giêsu hiện ra với hai môn đệ trên đường Emmau”. Sau khi được Chúa Giêsu đồng hành, chia sẻ, giải thích Thánh Kinh và nhất là qua cử chỉ “bẻ bánh”, hai môn đệ tin nhận Ngài là Đấng phục sinh. Nhờ “tiệc” Thánh Thể này, đức tin của hai ông được củng cố - mắt họ mở ra, lòng họ bừng cháy và tìm họ được thôi thúc lên đường làm chứng cho Chúa (x. Lc 24,13-35).

Đức tin là quà tặng mà Thiên Chúa ban nhưng không cho mỗi người kitô hữu. Nó không thể vững vàng nếu không được tuyên xưng, được cử hành, được sống và được gắn kết với Đức Kitô. Môi trường giáo lý và Phụng vụ là nơi thuận tiện nhất để đào sâu sự hiểu biết về đức tin, nuôi dưỡng và phát triển đời sống đức tin. Sự liên kết chặt chẽ giữa giáo lý và Phụng vụ dẫn đưa con người vào cuộc gặp gỡ và kết hợp mật thiết với Chúa Giêsu Kitô. Đây cũng là mục đích tối hậu của giáo lý⁷.

Mối tương quan mật thiết giữa giáo lý và Phụng vụ

“Việc dạy giáo lý tự bản chất được kết nối với toàn thể hoạt động Phụng vụ và bí tích, vì chính trong các bí tích, nhất là bí tích Thánh Thể mà Đức Chúa Giêsu Kitô hoạt động một cách viên mãn cho việc biến đổi con người [...] Đời sống nhiệm tích trở nên nghèo nàn và chẳng bao lâu biến thành chủ nghĩa nghi thức rỗng tuếch nếu không đặt nền tảng trên sự hiểu biết nghiêm chỉnh về các ý nghĩa của các bí tích, và việc dạy giáo lý trở thành nặng nề hình thức nếu nó không trở nên sống động nhờ thực thi các bí tích”⁸.

Sự kết hợp chặt chẽ giữa giáo lý và Phụng vụ làm cho giờ gặp gỡ giáo lý thêm sinh động và làm cho người tham dự Phụng vụ và các bí tích đi vào chiều sâu đức tin - hiệp thông với Thiên Chúa và thấy được chính mình. Nếu Phụng vụ làm cho giáo lý thành cụ thể, sống động, biến sự hiểu biết bằng trí tuệ thành cảm nghiệm của tâm hồn ; thì giáo lý góp phần không nhỏ trong việc giúp học viên hiểu các nghi thức, cách thức cử hành, ý nghĩa các lời đọc, các cử chỉ và các vật dùng trong Phụng vụ... Nhờ đó, họ tham dự Phụng vụ cách sốt sắng và tích cực hơn ; họ chìm sâu trong cuộc gặp gỡ - gặp gỡ Thiên Chúa, gặp gỡ chính mình và gặp gỡ tha nhân.

Một học viên giáo lý phổ thông, sau khi rước lễ lần đầu, không tha thiết học giáo lý và bỏ học giáo lý ; nhưng vẫn tham dự thánh lễ ngày Chúa nhật. Việc em tham dự Phụng vụ Thánh lễ có giúp em cảm nhận ơn ích của việc mình làm không, hay chỉ vì để chu toàn bổn phận- bỏ lễ sẽ mắc tội trọng ? Ngược lại, một em đi học giáo lý đều đặn, nhưng không bao giờ tham dự Phụng vụ và bí tích, nhất là Thánh lễ. Có thể em biết về Chúa, biết trên lý thuyết (kiến thức đức tin), nhưng lại mới mẻ về việc cử hành đức tin (tham dự Phụng vụ). Đức thánh cha Phanxicô, trong buổi tiếp kiến chung ngày 03/02/2021, nhận định : “Người kitô hữu chúng ta cần phải tham dự vào các màu nhiệm thánh. Một Kitô giáo không có Phụng vụ là một Kitô giáo không có Chúa Kitô”⁹. Quả thật, nhờ Phụng vụ mà ta liên kết với Đức Kitô, cảm nghiệm rất riêng về Ngài, đụng chạm đến Ngài, đức tin được vững vàng khi cọ sát với những thách đố và cám dỗ của thời đại. Cho nên, dạy giáo lý không dừng lại ở việc truyền tải đức tin, hiểu biết về đức tin, nhưng còn giúp học viên tuyên xưng đức tin trong cử hành Phụng vụ, cầu nguyện và chiêm niệm màu nhiệm Đức Kitô, giáo dục đời sống cộng đoàn và khai tâm cho việc truyền giáo¹⁰. Chính Phụng vụ làm cho đức tin được thông truyền qua giáo lý trở nên rõ ràng và cụ thể hoá trong cuộc sống.

Mặt khác, toàn bộ nội dung giáo lý hầu như được xoay quanh các bài đọc Lời Chúa trong Phụng vụ ; và Phụng vụ làm cho ta lắng sâu vào cuộc sống của Thiên Chúa thông qua các nghi thức cử hành. Nhờ lắng nghe, suy niệm các bài đọc trong Thánh lễ, ta biết được chính mình vì được Lời Chúa chất vấn. Quả thật, tiếp xúc với Lời Chúa là tiếp xúc với Đức Kitô. “Đức Kitô hằng hiện diện trong Hội thánh, nhất là trong các hoạt động Phụng vụ. Sự hiệp thông với Chúa Kitô đưa đến cử hành sự hiện diện cứu độ của Người trong các Bí Tích, đặc biệt trong bí tích Thánh Thể. Hội thánh ước ao hết sức cho tất cả giáo dân được tham dự đầy đủ vào Bí tích đó, cách ý thức và linh động”¹¹. Thánh bộ Giáo sĩ nhận định rằng : “việc dạy giáo lý phải liên kết mật thiết với toàn thể sinh hoạt Phụng vụ và bí tích. Thế mà thường xuyên việc dạy giáo lý chỉ có mối tương quan rất ít và rời rạc với Phụng vụ. Người ta chỉ chú tâm đến dấu chỉ và nghi thức Phụng vụ mà không đánh giá cao cội nguồn Phụng vụ. Rất ít hay không hề có những phần giáo lý nói đến năm Phụng vụ và những cử hành Phụng vụ chỉ được coi như chuyện bên lề”¹². Là giáo lý viên, việc dạy giáo lý của tôi có hướng đến Phụng vụ nhằm giúp học viên đi “vào màu nhiệm Đức Kitô (*mystagion*), dẫn từ hữu hình đến vô hình, từ dấu chỉ đến thực tại, từ ‘các bí tích’ tới ‘các màu nhiệm’”¹³ không ? Tôi có thao thức giúp học viên tiếp xúc với Lời Chúa và giải thích Lời Chúa cách đơn giản, cụ thể, sống động trong giờ giáo lý, để giúp họ cảm được Chúa đang nói, đang sống, đang hoạt động trong cuộc sống, và nhất là trong mọi cử hành Phụng vụ và các bí tích không ? Đức Giáo hoàng Phanxicô nhấn mạnh rằng : “Mỗi khi chúng ta cử hành một Bí tích Rửa tội, hoặc thánh hiến bánh và rượu trong Bí tích Thánh Thể, hoặc xức dầu thánh cho thân thể một người bệnh, thì Chúa Kitô ở đây ! Chúa hiện diện giống như Người đã hiện diện khi chữa lành chi thể đau yếu của một người bệnh, hoặc khi trao ban di chúc của Người trong Bữa Tiệc Ly để cứu độ thế gian”¹⁴.

Tạm kết

Bài viết nhấn mạnh đến tầm quan trọng của sự liên kết giữa giáo lý và Phụng vụ, đối với đời sống đức tin của người kitô hữu. Cả hoạt động giáo lý và Phụng vụ đều hướng họ đến đức tin sống động và trưởng thành - một đức tin được tuyên xưng, được cử hành, được thể hiện qua cuộc sống, được chuyển thành lời cầu nguyện. Để có thể đạt đến điều này, một mặt, giáo lý viên cần quan tâm hơn nữa đến việc nối kết giáo lý với Phụng vụ trong giờ gặp gỡ giáo lý, hầu giúp học viên giáo lý yêu thích tham dự Phụng vụ và nhờ Phụng vụ, họ đón nhận ân sủng Chúa ban để nuôi dưỡng đời sống đức tin ; giúp họ gặp gỡ và yêu mến Giêsu hơn, yêu mến Giáo hội hơn.

Mặt khác, thừa tác viên cử hành Phụng vụ và các bí tích, nhất là Thánh lễ cần chuẩn bị bài giảng thật chu đáo, vì “có đức tin là nhờ nghe giảng, mà nghe giảng là nghe công bố lời Đức Kitô” (Rm 10,17). Thông qua bài giảng, học viên và người tham dự thấy, hiểu, cảm nhận Chúa đang nói với mình và mình trò chuyện với Chúa, gặp gỡ Chúa, chạm đến Chúa và được Chúa chạm đến. Gặp gỡ Chúa làm cho đức tin của họ được nuôi dưỡng, được củng cố, được đào sâu và được lớn lên. Nhờ thế, họ có thể làm chứng cho Đức Kitô ngay cả khi đối diện với mọi biến cố và thách đố của cuộc sống.

Tài liệu tham khảo

Nguyễn Văn Tuyên, *Sự phạm giáo lý*, Nxb. Thành Phố Hồ Chí Minh, 1999, tr. 9.

Thánh Bộ Giáo Sĩ, *Hướng dẫn đại cương về việc dạy giáo lý*, *Directoire Général Pour la Catéchèse*, 1997, số 95.

Gioan Phaolô II, *Sách Giáo lý Hội thánh Công giáo*, *Catéchisme de l'Église Catholique*, 1992, số 1075.

Đức Giáo Hoàng Phanxicô, ĐTC Phanxicô: Phụng vụ và cầu nguyện kết hiệp chúng ta với Chúa Kitô, 2021, <https://www.vaticannews.va/vi/pope/news/2021-02/dtc-phanxico-tiep-kien-chung-phung-vu-cau-nguyen.html>

Tổng Giáo Phận Sài Gòn, Dòng nước tái sinh, 2017, <https://tgpsaigon.net/bai-viet/dong-nuoc-tai-sinh-49388>, tham khảo ngày 13/04/2023.

Công đồng Vaticanô II, *Hiến chế về phụng vụ*, *Sacrosanctum Concilium*, 1963, số 48.

Thánh Bộ Giáo Sĩ, *Hướng dẫn đại cương về việc dạy giáo lý*, *Directoire Général Pour la Catéchèse*, 1997, x. số 85-86.

Gioan Phaolô II, *Tông huấn Dạy giáo lý trong thời đại chúng ta*, *Catechesi Tradendae*, 1979, số 5.